

Lenkey Izabella sírja Magyarország 1936
Magyarország, 1936-07-16 / 161. szám, 2-3. pp.

A költő utjai

írja: Lendvai István

(*Séta a Halottak Erdejében*)

Valamelyik izzóan napfényes májusvégi délelőtt betértem látogatásra a Halottak Erdejébe. Így nevezgetem magamban azt a jegenyéivel, hársfáival, vadgesztenyefáival erdőrészletnek valóban beillő jókora zöld foltot ott Budán a Budakeszi-ut elején, ahol helyenkint hatalmas öreg fák alatt várja kimúlását a régi-régi vízivárosi temető. Nem tudom, ki hogyan van vele, de nekem már székesfehérvári ifjúkorom óta egyik sajátos, alapjában mélabus, de egyben kiengesztelő, megfrissítő szórakozásom lehetőleg napfényes, sarjuillatos, madárdalos időkben elbolyongani kopott, töredezett ódon sírkövek között, életsorsokat betűzgetni és elmúlt korok képeit, hangulatait idézgetni a diadalmas élet tündöklő varázslata közepette, a Győzhetetlen Nap aranytányérja alatt, amelynek sugárzásában sokszor álomszerűbb, látomásosabb a világ, mint az egyébként szinte hivatalból előírt őszi holdfényen.

Nemsokára vége lesz már a régi vízivárosi temetőnek is: már költöztetik a halottait, a sírköveit, mert az elmúlást nem kerülhetik el a temetők sem. Ezen az én sarjuillatos, madárdalos látogató sétámon is mindjárt az első, találomra vett lépések után olyan sírkövekre bukkantam, amelyek hogy úgy mondjam gazdátlanul, régi helyeikről kiszakítottan heverték egymás mellett az esőnyomos, sáros földön. És mindjárt az elsőről egy borús, régimódi „beszély“ anyagát olvastam le. Mert a félredobott sírkő felírásának tanúsága szerint az a jókora vörhenyes, cifrázatlan emlék hosszú éveken át Lenkey Izabella nevű urilány hamvai fölött őrködött. Lenkey Izabella pedig 1828 július 21-én született és 1856 április 6-án hunyta le talán kék, talán fekete, de mindenesetre bánatos szemeit. Szóval az ismeretlen urileány, aki talán a Petőfi által megénekelt, Galíciából huszáraival együtt hazát védeni hazaszökött szabadsághős Lenkey századosnak rokonságából való volt, a múlt század nagy magyar reformkorszakában élt, végigélte a regényes, de hamar elbukott nemzeti szabadságharcot és a Bach-korszakbeli elnyomatás idején roskadt sírba huszonnyolcadik életévében. Az a hajadonok sírkövén szokatlan emlékverse, amelyet nyilván nem közönséges versfaragó fogalmazott, nagyjában elmondja számunkra Lenkey Izabella bús történetét. A disztihonokban irt emlékvess ugyanis így hangzik:

Kettő volt, amiért lángoltál tiszta szivedben:

A szeretett haza és jó fia, hű jegyesed.

Vész sújtotta amazt, ez karddal férfikezésben

Vesztett harca után száműzve bolyong.

Ennyi csapás sok volt telkednek az elviselésre,

S áldozatink közt most Tégedet is siratunk.

Lenkey Izabella tehát — aki frissében olvashatta Petőfi, Vörösmarty, Arany, Tompa, Bajza minden egykorú versét, mint buzgó honleány — magyar hazáján kívül egy magyar férfit is szeretett, aki őt is szerette, el is jegyezte magának. A férfi pedig nemcsak vitéz lehetett, mert elment „karddal férfikezében” megvédeni menyasszonyának másik szerelmét, a megtámadott magyar hazát, hanem több, mint valamely névtelen honvéd. Másképp aligha küldték volna száműzetésbe. Lenkey Izabella hiába epedt hős jegyese után, és a csaknem hétévi reménytelen várakozás megölte. Aki együtt szerette a hazát és vőlegényét, együtt vesztette el mind a kettőt, — s az elnyomatás alatt szenvedő haza együtt siratta őt a száműzött vőlegénnyel. Egy áprilisi napon bizonyára borús szívű, de lángoló arcú hazafiak kísérték el siri útjára a nemzeti szabadságharcnak fegyvertelen női hőstét, áldozatát, — és síremlékére rávésették ezt a verset, amely szerencsére elkerülte az elnyomó idegenek figyelmét, mert hiszen még ma is kicsendül belőle, hogy a halott menyasszonyt együtt siratja a nemzeti harc elvesztővel. Íme: egy sötétszínű korkép, rávésve az immár nyolcvan esztendő, halálraítélt síremlékre, amelynek maholnap már talán csak ez az én múlandó írásom lesz az emlékjele.

Véletlen, és talán mégsem egészen véletlen, hogy mindjárt az első és valóban beszédes síremlék, amellyel ebben a felhagyott temetőben találkoztam, katonai dolgokkal volt — ha közvetve is — vonatkozásban. Mert a különben egy átlóban futó úttal kétfelé vágott sírkertnek az egyik fele kifejezetten katonai temető volt és inkább csak a túlsó részben akadtam olyan sírkövekre, amelyeken a magas ék alacsonyabb katonai rangjelzések helyett a „bürgerlicher Fleischhauer“ (polgári mészáros) vagy „bürgerlicher Orgelbauer“ (polgári orgonaépítő) megjelölés büszkélkedett az egykori budai német világ nyelvén és kortörténeti jellegével. A polgárabb rész egyik-másik sírkövén annak az időnek a nyomai is megjelölhetők, amikor még például Eötvös Pál mellé nem Eötvös Pálné néven temették el hűséges hitvei sét, hanem Eötvös Pálnő néven. Szegény Arany János hiába méltatlankodott a maga idejében ez ellen a szóképzés ellen, mely aztán később mégis kikopott a divatból. Akadtam ezen a temetőrészen kísértetiesen halálfejes és kígyós, omladozó szürke sírköve is, amely alá egy 1742-ben született ügyvédember (Perillustrissimus ac Generosus Dominus Emericus Sebastianovich) holttestét temették 1809-ben. Hasonló volt az Antonius Seth Senator Budensis — Séth Antal budai szenátor — sírköve is, amely 1804-ben készült. De a polgári rendről beszélő emlékjelek — amelyek jórészen elmosódott már az írás — még itt is eléggé ritkák voltak már az én látogatásom alkalmával.

Halottak dolgában tehát még itt is a katonaké volt a többség, és a marcona hadfiak itteni néma sokadalmában is adódott valami régimódi regényes románchoz vagy beszélyhez való anyag. Egymás mellett állt két szürke márvány- emlék a múlt század nyolcvanas éveiből. Az egyik alá Ludmilla Edle von Stranskyt temették el, aki mint „k. Generals Waise“, tehát mint von Stransky cs. k. tábornok árvája halt meg 1882 januárjában. Melléje a húgát, Pauline Edle von Stranskyt temették 1883 februárjában.

Ludmilla kisasszony ötvenkilenc esztendő volt, mikor jobblétre szenderült, Paulina pedig ötvenhat esztendő korában követte őt a halálba tizenhárom hónappal később. Elöttem felrémlett két öreg kisasszony: mind a kettő tábornok árvája volt, mind a keltő pártában maradt, s az egyik egy januári napon elment a bizonyára levendulaillatos, kanárimadaras ódon lakásból, ahol talán édeskés regények olvasásával, kézi- munkázással, kegyes társalkodással, kávézgatással, netán hárfavagy zongora- játék mellett úzték ketten a rideg élet unalmait, ámbar lehettek derűs, jóságos, optimista lelkek is. Ludmilla elment, és Paulina nem bírta sokáig a teljes egyedüllétet: elszenderedett ő is. Keresztneveik mindenesetre regényességre, márvány sírköveik tehetőségre vallanak, csak az nem bizonyos, hogy a maguk vagy a rokonságuk hiúságára vall-e a ragaszkodás ahhoz, hogy sírköveiken is kifessék mindegyikükről : ők nem akárciknek az árvái voltak, hanem császári és királyi tábornoké. Ámbar lehet, hogy ez is csak úgy benne volt „az idők szellemében, mint a mostani korban az a sok minden, amin mi néhányan már mint korlársak is szelíden mosolygunk, vagy éppen hangosan bosszankodunk. Hiszen a csupa katonaelemet korporsóját rejtő részen is azt vésték egy tizenkét hónapot élt csecsemő lányka sírkövére: „Irma Mentz, Hauptmannskind“. Ki tudná ma már pontosan: mit és miért akartak mondani annak szorgos megjegyzésével, a szülők nevét elhagyva, hogy szegény kis Irmuska századosnak volt a gyermeke?

Olvastam egy megható, bár nyilván akkoriban szokványosan temetői német verset egyik régi tábori tüzérezred liadapródjának a sírkövén. A hadapród. Adolf Schneller von Raad, mindössze tizenhetedik évében volt, mikor 1833-ban meghalt, és ennek tudata még meghatóbbá teszi a verset, amely hevenyészett fordításban így hangzik magyarul:

Mit Isten tesz, jól van téve,
Ha fűj is lelkünk beléje,
A tűrés ráncmértett, —

Azért, fiunk, nyugvásodhoz Vedd az áldást, mit szívünk hoz, Búcsúnk örök nem lehet. Felírásának furcsaságával állított meg egy nemesi címerrel ékes sírkő, amelyen felül sisakrostélyos, érdemrendes, babérkoszorúba foglalt fej volt, alatta ez a szöveg: „Hanusfalvi Petrich Antal Császári királyi Altábornagy Hamvai. Született 1765 nov. 25. Meghalt 1842 okt. 2. Hadban dicsőn. Békében jámborul, Ész, Tudomány, Műveltség, Művészet Díszével“. A legimpozánsabb emlék, mert egész egy mauzóleum, óriási vázával a tetején, ama bizonyos bereki Alvinczy József bárónak, a Napoleon ellen viselt nemesi felkelés vezérének pompázatos latin felírással telerótt síremléke. Milyen más, filozófikusabb hangon ötlük itt eszébe az embernek a régi nevetős kérdés vagy legalább is egykor volt szállóige: „Kend az a híres Alvinczy?“ Mert még olyan híres lehetett egykor „a hadrakelt sereg fővezére“, épp úgy el kellett omlania a Halál, e még felsőbb „Dux et Caesar“ leheltétől, mint mondjuk Kaspar Píepl Militár-Capellmeisternek, aki sűrű szakáll- díszének teljességével tekint alá 1895-ben állított fekete márványoszlopáról, mint az

gyermekkoromban minden valamire való katonabanda karmesteréhez s még inkább a hatalmas zenei marsall- bottal hadonászó Tambourmajorhoz illett. Őt is leintette a fekete karmester, és neki, aki annyiszor föllármáztatta egykor Buda utcáit a katonabanda min-1 dig népszerű hangjaival, az az óhajtásvésődött sírkövére, hogy nyugodjék háborítatlanul.

Akadtt gztán a sok német és szláv nevű magas és még magasabb rangjel- zésű katonatiszt jórészt német felirású sírköve közt egy egyszerű fakereszt is, amelyre fehér márványtábla volt rászögezve, és a fehér márványtáblán ez volt minden szöveg:

„Oehm Hugó főhadnagy t 1888“. Vájjon mit jelenthetett ez a szokatlan szűkszavúság arról a főhadnagról, aki születésem esztendejében került oda a föld alá: valami tragédiát-e vagy egyéni életbölcseletet? Nem tudom. De amilyen komoran állított meg az a márványtáblás fakereszt, olyan önkéntelen mosolyra birt egy katonatiszt síremléknek a hátsó oldala, amelyen egy hamvveder és lehajtó szomorú- füzágak mellett bánatos női alak hajlik egy odavésett sírkőre, és érzelmeit ez a hihetetlen mondat akarja kifejezni: „Unvergesslich bist mir, o seliger Augenblick, in dein du mich verlierst!“ Mert magyarul ez bizony így hangzik: „Feledhetetlen vagy nekem, ó boldog pillanat, amelyben engem elhagyta!“ Lehet, hogy a rossz páthosz sikeredett ilyen megmosolyogtatóra, — lehet, hogy tudatos gúny írta ezt a furcsa felsóhajtást egy sírkőre. De a temetőben is úgy váltakozik a fenséges a nevetségessel, a furcsa a meghatóval, akár csak az élet forgatagában. Engem mindenesetre egy szürke márványoszlopcska hatott meg legjobban, mert az volt belevésve aranyos betűkkel: „Wagner Géza, szül. és megh. 1897 okt. 1-én“. Minek mondjam el külön, hogy mi minden elgondolkoztatott az ismeretlen Wagner Géza, aki — lám — októbernek elsejével bevonult az élők nagy regementjébe és

Itnég aznap bevonult a halottak még nagyobb .káderjébe? Rigók füttyörésztek a régi halottak' dúslombu, sarjuillatos erdejében, mikor kiléptem onnan a villamosok csilingelési sével, autóbuszok zörgésével zajos „mo-< dem“ életbe. Nagy, szép, mély költészete van a napfényes temetőnek, külön nősen mikor az ember az omladozó sírkövek sokaságában fiatal szerelmeseket lát heverészni és a világ legtermészetesebb módján elmerülni egymás hangjának és jelenlétének gyönyörűségében. A maguk életét élők s talán tudattalanul érlelődik vérükben valami egy újabb nemzedékből, amelynek még távolabb, idegenebb lesz ezeknek a halottaknak az egykori korszaka, akik között pedig a legtöbb csak a nagyapja, a nagyanyja volt sok mai embernek, s mégis olyan egészen más volt az életrendjük, a ruhadivatjuk, a társadalmi érintkezésük, az asztali és egyéb örömeik, mint unokáiké. Ismeretlen emberek és sorsok, elmúlt sorok betiizgetése éppen olyan tanulságos kedvtelés, mint amikor a magunk eddig volt életének temetőszakaszaira révedezünk vissza megbékélt mosollyal, hogy aztán megint tovább menjünk elkövetkezendő napjaink elé, — és szerencsések, akik ezt ama temetői szerelmesek viselkedésének természetességével tehetik.

Valamennyien hordunk magunkkal egy-egy élő, mozgó temetőt: egyikünkben sokáig

gazdagszik, másikunkban hamarabb kezd „felhagyott“ lenni az emlékezet kopásával, és mindnyájunkban akkor vész el, amikor utolszor hunyjuk le a szemünket. Érdeemes olykor elbolyongni benne az emlékezés napfényében, de csak olyan lélekkel, amilyennel költők és szerelmesek tudnak kószálni vagy üldögdélni a Halottak Erdejében.